

Aquest llibre sobre Pere Abelard, doncs, malgrat haver estat fet fa més de sis dècades, és vestit de nou per Josep Batalla, resultat útil per a l'estudi no només de la figura intel·lectual de Pere Abelard —innovador per tants motius—, sinó també com a introducció a l'estudi de la Baixa Edat Mitjana, en el moment que diverses renovacions culturals propicien, per exemple, l'aparició dels primers testimonis de les noves llengües, com ara el català. L'extraordinària biografia de Pere Abelard i, no en menys grau, les insondables notícies sobre la jove Heloïsa fan que —no només en aquest llibre, però especialment en aquest llibre— hi hagi garantia que el lector estudiï el tema *delectando* i se li obrin les ganes d'apropar-se a la irreverent poesia goliàrdica (que pot reconèixer també en els contemporanis *Carmina Burana*) i en l'atapeïda filosofia escolàstica.

ARAGÜÉS ALDAZ, José: *Ramon Llull y la literatura ejemplar*, Alacant: Publicacions Universitat d'Alacant, 2016.

CARME ARRONIS

Universitat d'Alacant
 arronis@ua.es

La commemoració de l'Any Llull (2015-2016), amb motiu del setè centenari de la mort del beat, va brindar l'ocasió idònia per celebrar novament la genialitat del filòsof i escriptor, i va afavorir, en conseqüència, que estudis, tan necessaris com el que ara tenim a les mans, vegeren la llum. *Ramon Llull y la literatura ejemplar*, de José Aragüés, resulta al meu parer una obra imprescindible per valorar des d'una nova perspectiva la creativitat literària del mallorquí, com és ara des de l'ús personalíssim que fa de la literatura exemplar en les seues diferents produccions. Si bé és cert que la presència de l'exemple, en el sentit més ampli del terme, és un aspecte ja atès i analitzat, especialment en les obres més novel·lesques, la novetat i l'originalitat d'aquest manual resideix en el propòsit d'oferir per primera vegada una visió global del fenomen en el conjunt de la seua producció. I és que, com justifica el mateix Aragüés a la presentació, malgrat la diversitat de formes i usos presents, la literatura exemplar lul·liana resisteix i exigeix una anàlisi de conjunt, atent a la variació i evolució que va reflectint i, alhora, als principis sòlids que la regeixen.

Qui coneix els treballs d'Aragüés, tant en el camp de la literatura exemplar o l'hagiogràfica, com en l'edició i l'ecdòtica, no se sorprendrà ni de l'ambició del propòsit, ni de la rigorositat amb què ha dut a terme aquest estudi. És només d'agrair que en aquesta ocasió l'autor haja posat el focus sobre el corpus lul·lià, perquè el resultat és un manual profitós, que va desglossant els diferents aspectes tractats amb exhaustivitat i sistematicitat, i amb la claredat expositiva que caracteritza els seus treballs, fins i tot en les qüestions retòriques més subtils. En aquest

darrer vessant, són lloables les troballes terminològiques que ha hagut de proposar per singularitzar les innovacions lul·lianes en el camp de l'exemplarisme, tals com el «milagre fictici», el «conte efímer», o l'«exemple artístic», que il·lustren la incessant inventiva de Llull per transgredir els límits de la literatura exemplar tal com la coneixia, per convertir-la en un dels mecanismes més idonis per satisfer la seua ambició didàctica i catequètica.

Tot i que l'obra reuneix alguns treballs publicats parcialment amb anterioritat, el resultat no és un aplec d'estudis, sinó un manual coherent i cohesionat que guia el lector —fins i tot el poc avesat— en la descoberta progressiva de l'ús de la literatura exemplar en l'univers lul·lià. A la introducció del volum es dona compte de la necessitat d'estructurar el manual en dos grans blocs: el primer d'ells, més breu, «Contextos, formas, funciones», serveix per situar la producció exemplar lul·liana en el context medieval (cap. 1) i en la seua filosofia particular (cap. 2), per valorar en conseqüència tant la dependència de les formes tradicionals com l'originalitat amb què les farà servir. A més, assenta, amb encert, les bases terminològiques i conceptuals de la seua poètica exemplar (caps. 3-5), que resulten molt útils, quan no imprescindibles, en la lectura del segon bloc. En aquest sentit, el capítol tercer, «La materia ejemplar: la creación de un corpus», és especialment revelador, ja que mostra com Llull construeix el seu corpus partint de la tradició, però experimentant en diferents nivells d'imitació i variació. El quart, «Las formas: tipología y terminología», sistematitza les categories exemplars que empra, tant les ja existents en la tradició com les inventades pel beat. I el cinquè, «Contextos discursivos y evolución del ejemplo luliano», ens parla dels diferents mecanismes d'inserció dels exemples en la narració marc, i de com aquests evolucionen segons avancem en la seua trajectòria literària, sembla que a mesura que el mallorquí va prenent consciència de la necessitat i idoneïtat de l'exemplarisme per comunicar les seues intencions.

Una vegada establertes les bases de la poètica exemplar lul·liana, arribem a la segona part del llibre, «Un itinerario ejemplar», al meu parer la més ambiciosa. En aquest bloc Aragüés analitza tota la producció exemplar de Llull, i a més, estableix alhora l'evolució progressiva en l'experimentació amb què el beat busca satisfer millor els seus propòsits. Si ja és meritori l'esforç dut a terme per sistematitzar el variable corpus lul·lià, més encara és justificar l'itinerari creatiu de manera cronològica, aportant les claus que el mouen a l'experimentació incessant i a l'adopció o invenció de noves formes. El treball d'Aragüés, per tant, excedeix la mera descripció tipològica per endinsar-se en la complexa i variant personalitat literària del beat i aporta noves claus interpretatives en relació amb l'ús de l'exemple.

Els huit estudis que conformen aquesta part bé poden ser llegits de manera independent, perquè se centren en diferents obres del mallorquí, o millor dit, en diferents períodes creatius, tot i que només la lectura global ofereix la visió de conjunt de l'excepcional corpus lul·lià. Així, el capítol sisé analitza les obres més primerenques, caracteritzades per l'ús, encara poc ambiciós, del símil i l'analogia. El seté aborda els temptejos narratius ja presents en la novel·la del *Blaquerna*. El

huité i el nové donen compte d'estratègies més creatives de Llull en inventar noves formes exemplars, com ara el «miracle fictici», present en el *Llibre d'Ave Maria* i el *Llibre de Santa Maria*, o els «contes efimers», emprats al *Llibre de meravelles*. No pot faltar en un estudi sobre la literatura exemplar lul·liana un capítol específic dedicat al *Llibre de les bèsties*, tal volta l'obra més analitzada des d'aquesta perspectiva, però sobre la qual, tanmateix, Aragüés també revela algunes claus interpretatives noves que el singularitzen en relació amb la tradició faulística en què s'insereix. Els darrers tres capítols analitzen els nous usos de l'exemplaritat al marge de l'ambició novel·lesca, com ara els proverbis «artístics» de l'*Arbre exemplifical* (cap. 11); els mecanismes per crear nous exemples que s'articulen a la *Rethorica nova* (cap. 12); i, en darrer lloc (cap. 13), les formes exemplars presents en les obres tardanes, com ara els sermons i els tractats (*Liber de praedicatione*, *Summa sermonum*, etc.)

Paga la pena destacar, com a apunt final, que a l'estudi es fa un ús exhaustiu de la bibliografia més actualitzada en relació amb la matèria (trobem fins i tot referències a ítems publicats el mateix 2016). S'agraeix, en conseqüència, poder comptar amb un apartat bibliogràfic exhaustiu sobre la qüestió, que aborde tant aspectes formals i retòrics de literatura exemplar, en general, com sobre el corpus lul·lià, en particular.

Comptat i debatut, l'estudi d'Aragüés reuneix tots els elements essencials per esdevenir un tractat de referència en la qüestió, i només ens resta que celebrar la seua aparició que de segur generarà noves reflexions sobre el geni lul·lià. I és que és aquest, encara que sembla obvi, el principal mèrit de l'autor que cal posar en relleu: haver contribuït amb les seues anàlisis a oferir noves mostres de la genialitat literària del beat mallorquí.

GORDON, Bernat de: *La traducció catalana medieval del Liliium medicine de Bernat de Gordon. Estudi i edició del fragment conservat (llibre VII, antidotari)*, introducció i edició d'Antònia Carré i Lluís Cifuentes, London: Queen Mary, University of London, 2017; «Papers of the Medieval Hispanic Research Seminar», 76.

RAIMON SEBASTIAN

Universitat de Barcelona

raimonsebastiantorres@gmail.com

L'estudi i edició que ressenyem versa sobre l'únic testimoni conservat d'un fragment de la traducció en català del *Liliium medicine* de Bernat de Gordon, localitzat a la Biblioteca Colombina de Sevilla (ms. 7-4-27). Tot i que només preservem els darrers cinc capítols del llibre setè, aquesta edició és de gran importància i necessària, ja que testimonia que els passatges editats estan extrets d'una traduc-